
BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL MODELULUI STRATEGIC AL SISTEMULUI NAȚIONAL DE BIBLIOTECI

Elena PINTILEI, director general, BNRM
Vera OSOIANU, director adjunct, BNRM

Rezumat: *Articolul reflectă influența Modelului strategic al sistemului național de biblioteci asupra dezvoltării Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova și a conceptualizării primului statut al bibliotecii. Materialul evidențiază, de asemenea, tezele principale ale Modelului strategic, realizările domeniului bazate pe acest concept, dar și ideile care nu și-au găsit aplicare.*

Cuvinte-cheie: *model strategic, sistem național de biblioteci, centru biblioteconomic național, formarea profesională a personalului, Statutul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova.*

Abstract: *The article reflects the influence of the Strategic Model of the National Librarianship System on development of the National Library of the Republic of Moldova and conceptualization of the first Statute of the Library. The article highlights the main theses of this Strategic Model, achievements in the field based on this concept, and describes those ideas that have not been applied in practice.*

Keywords: *Strategic Model, National Library System, National Librarianship Center, professional education of library staff, Statute of the National Library of the Republic of Moldova.*

Modelul strategic al sistemului național de biblioteci din Republica Moldova a fost aprobat de Colegiul Ministerului Culturii și Cultelor al Republicii Moldova, la 24 decembrie 1991, la patru luni de la declararea independenței. Elaborarea concepției (modelului strategic) urmărea scopul „efectuării unei reforme de

fond și structură a activității bibliotecare în republică îndreptată spre asigurarea creșterii rolului bibliotecilor în renașterea națională, în familiarizarea oamenilor muncii cu valorile de cultură și civilizație”. Documentul de importanță crucială pentru biblioteci prevedea modificări principale în structura și dirijarea bibliotecilor, completarea colecțiilor, formarea profesională a personalului de bibliotecă. Modelul strategic a pus fundamentul pe care mai târziu au fost elaborate documentele, care au stat la baza reformei bibliotecilor din Republica Moldova. Cu siguranță, de aici începe reforma bibliotecară propriu-zisă și edificarea biblioteconomiei naționale.

Pentru elaborarea acestui document fundamental, Ministerul Culturii și Cultelor al RSS Moldova, prin Ordinul nr. 56 din 14 mai 1991 „Cu privire la constituirea Comisiei pentru elaborarea concepției sistemului național de biblioteci al RSS Moldova”, a constituit grupuri de lucru cu participarea unor specialiști-cheie din domeniul biblioteconomic. În paralel, au lucrat cinci grupuri de lucru, care au documentat problemele ce țineau de:

- structură, dirijare, interacțiune, statut funcțional;
- fondurile de bibliotecă;
- potențialul informațional automatizat;
- instruirea și reciclarea cadrelor, știință;
- economia de bibliotecă.

Aceste cinci subdiviziuni constituie corpusul principal al Modelului strategic.

De menționat faptul că elaborarea Concepției sistemului național de biblioteci al RSS Moldova începe exact peste un an de la adoptarea Hotărârii Ministerului Culturii al RSSM privind atribuirea Bibliotecii „N. K. Krupskaja” statutului de bibliotecă națională a Republicii Moldova. Ordinul „Cu privire la constituirea Comisiei pentru elaborarea concepției sistemului național de biblioteci al RSS Moldova” prevedea și crearea unui grup de lucru pentru elaborarea unei noi concepții a Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova.

În mai puțin de o lună de la aprobarea Modelului strategic al sis-

temului național de biblioteci din Republica Moldova, la 9 ianuarie 1992, prin Ordinul nr. 3 al Ministerului Culturii și Cultelor al Republicii Moldova, este aprobat primul statut al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Statutul stabilește atribuțiile și sarcinile în calitate de bibliotecă națională, organizarea și modul de funcționare. Ulterior, în baza statutului, sunt elaborate regulamentele de organizare și funcționare a departamentelor Bibliotecii Naționale, respectiv: Patrimoniu, Fonduri, Relații cu publicul, Informațional, Biblioteconomic, Automatizare, informatizare, mecanizare. Modelul, strategic stabilește foarte clar statutul centrelor biblioteconomice ale SNB: naționale, departamentale și teritoriale și funcțiile biblioteconomice ale acestora. Mai apoi, aceste responsabilități au fost dezvoltate în Legea cu privire la biblioteci (1994, 2017), Statutul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (toate edițiile) și mai ales în Regulamentul privind activitatea metodologică în cadrul sistemului național de biblioteci, ambele ediții (2016, 2022).

Modelul strategic definește clar și locul Bibliotecii Naționale în cadrul sistemului național de biblioteci. Conform Modelului strategic, statutul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova este definit printr-o hotărâre a Colegiului Ministerului Culturii, care i-a conferit titlul. O prevedere a Modelului strategic, de care nu s-a ținut cont niciodată, e că „Biblioteca este dirijată de către un director general, care, de regulă, este și directorul general al SNB”. A fost o idee progresistă, care avea ca bază experiența altor țări. În SUA, de exemplu, directorul Bibliotecii Congresului, care are și statut de bibliotecă națională, este numit și „National Librarian”, sau „Bibliotecarul Național”.

Modelul strategic a stat la baza formării unor structuri, cum ar fi Consiliul administrativ al bibliotecii, condus de directorul general, și Consiliul științific, structuri, care s-au păstrat până în prezent și sunt la fel de importante.

O altă orientare fundamentală ce-și are izvorul în Modelul strategic este că serviciile științifice și tehnice ale BNRM sunt atât inter-

ne, cât și de interes comun pentru Ministerul Culturii și Cultelor și SNB. Concepția grupează toate serviciile științifice și tehnice în șase departamente:

- Patrimoniu
- Fonduri uzuale
- Informațional
- Relații cu publicul
- Biblioteconomie
- Automatizare, computerizare, mecanizare.

De menționat faptul că structura BNRM în bază de departamente a fost preluată, la fel, din experiența unor biblioteci naționale europene, în special din experiența Bibliotecii Naționale a Franței.

În anul 1994 s-a renunțat la departamente, însă direcțiile de activitate definite atunci, cu mici ajustări, s-au păstrat până în prezent:

- Direcția Generală
- Direcția Relații cu Publicul
- Direcția Resurse Informaționale
- Direcția Cercetare și Dezvoltare în Biblioteconomie și Știința

Informării

- Direcția Comunicare și Tehnologia Informației
- Direcția Infrastructură.

La definirea funcțiilor de bază ale Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova (patrimonială, informațională, comunicativă, biblioteconomică), precum și a misiunilor fundamentale, s-a ținut cont de recomandările UNESCO privind bibliotecile naționale. Întreaga reformă bibliotecară a vizat raportarea bibliotecilor din republică la mișcarea de idei, experiențele și practicile de calitate promovate de organizațiile internaționale de profil și marile biblioteci naționale ale lumii.

La diferite etape de timp s-a deviat substanțial de la diverse poziții fundamentate în Modelul strategic, cum ar fi, de exemplu, articolul 3.3.1 Depozitul legal al Republicii Moldova, care, potrivit concepției, se concentrează centralizat la Biblioteca Națională și

este repartizat bibliotecilor de către aceasta. N-au fost puse la punct toate problemele ce țin de Catalogarea centralizată. Standardizare (articolul 3.4). Multe idei au fost prea îndrăznețe sau chiar nereale, cum ar fi prevederea din articolul 3.5 Conservare, restaurare, miniaturizare, potrivit căreia „Restaurarea tipăriturilor (publicațiilor) este efectuată centralizat de către Centrul de restaurare de pe lângă Biblioteca Națională”. Practica a demonstrat că Centrul de restaurare cu greu face față publicațiilor din colecțiile Bibliotecii Naționale și cazurilor dificile din alte biblioteci. Despre centralizarea restaurării, cu dotările existente și potențialul intelectual disponibil, nici nu poate fi vorba. O soluție ar putea fi apariția unor structuri, agenții care s-ar ocupa de restaurarea publicațiilor, după exemplul altor țări. Este un domeniu sau o temă puțin explorată, deși are tot dreptul la existență.

O altă prevedere care n-a mai fost realizată este Controlul de stat și obștesc asupra formării fondurilor. Conform articolului 3.6, acesta urma să fie efectuat de către Ministerul Culturii și Cultelor prin Inspectoratul de Stat, constituit pe lângă Biblioteca Națională din Republica Moldova.

Însă cele mai mari restanțe la realizarea Modelului strategic, atât la nivelul sistemului național de biblioteci, cât și la nivelul Bibliotecii Naționale, au fost acumulate la capitolul Potențialul informațional automatizat. Timpul a demonstrat că, fără o strategie sau un program național de digitalizare a activității bibliotecilor și fără o finanțare corespunzătoare, inclusiv pe segmentul personal calificat, nu se pot face progrese la acest capitol. Ca orientare și argument poate servi strategia de digitizare a Bibliotecii Naționale a Republicii Cehe, care presupune un suport financiar de 18 milioane de euro.

Toate realizările de până acum ale Bibliotecii Naționale în domeniul modernizării sau digitalizării activității s-au bazat pe proiecte de finanțare externă: 70 000 de dolari SUA pentru crearea Centrului de restaurare, alocați de Fundația SOROS – Moldova; 150 000 de dolari SUA pentru crearea Sistemului Integrat al Bibli-

otecilor Informatizate din Moldova (SIBIMOL) – Fundația SOROS – Moldova; 24 000 de dolari SUA pentru crearea sistemului online de recepționare și raportare a datelor statistice și, respectiv, modernizarea Centrului de statistică, proiect susținut de Fundația „Bill și Melinda Gates” prin Programul Național „Novateca”; 409 000 de dolari SUA pentru Proiectul de îmbunătățire a echipamentelor de digitizare ale Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, finanțat de Agenția Japoneză de Cooperare Internațională.

Modelul strategic nu putea să nu ofere suficient spațiu instruirii și formării profesionale continue a personalului de care depinde în mare măsură ascensiunea și dezvoltarea domeniului. De la o distanță de peste 30 de ani se înțelege mai bine faptul că elanul și optimismul înaintemergătorului a fost mare, dacă nu chiar exagerat, pentru că scopul propus pe acest segment nu a fost atins nici până astăzi. Potrivit Modelului strategic, „Instruirea și reciclarea cadrelor de bibliotecă are drept scop strategic pregătirea unor specialiști de ținută europeană, care, pe lângă cunoștințele și deprinderile de specialitate, ar cunoaște la perfecție patrimoniul național, valorile culturii și civilizației universale, două limbi de circulație internațională, bazele automatizării și computerizării proceselor bibliotecare și informaționale”. Aceste exigențe au tot apărut în fișa postului la diferite categorii de specialiști din biblioteconomie și știința informării, dar, în realitate, specialiști de asemenea calificare sunt greu, dacă nu imposibil, de găsit. Puțini specialiști care corespund exigențelor, ca regulă, nu se rețin prea mult în biblioteci și migrează spre sectoare mai prestigioase și mai atractive din punct de vedere financiar.

Evaluarea bibliotecilor publice teritoriale, care s-a desfășurat, în premieră, în conformitate cu prevederile Legii cu privire la biblioteci (2017), pe parcursul anului 2021, a demonstrat că până la realizarea acestui deziderat este cale lungă. Anii de finanțare neadecvată au erodat prestigiul profesiei, motiv pentru care este pe cale de dispariție și ce a mai rămas din Facultatea de Biblioteconomie și Bibliografie de altădată.

Potrivit Modelului strategic, funcția biblioteconomică, care include și învățarea bibliotecarilor prin promovarea de cunoștințe și experiențe reprezentative, este considerată drept una dintre funcțiile principale ale Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, ca centru biblioteconomic național.

După aprobarea Modelului strategic, în anul 1992 apare Ordinul nr. 85 din 2 aprilie 1992 al Ministerului Culturii și Cultelor al Republicii Moldova „Cu privire la reciclarea specialiștilor în domeniul culturii și artelor” (în conformitate cu Hotărârea Guvernului Republicii Moldova din 18 februarie 1991). Ordinul respectiv prevedea:

- ▶ lichidarea cursurilor de perfecționare a lucrătorilor de cultură de la Institutul de Stat de Arte (începând cu 23 mai 1992);
- ▶ crearea subdiviziunilor de reciclare și recalificare a specialiștilor în domeniul culturii, artelor și învățământului artistic, începând cu 1 iunie 1992, conform următoarelor direcții:
 - Conservatorul de Stat „G. Musicescu” (pedagogia muzicală);
 - Institutul de Stat al Artelor (pedagogia în domeniul artelor plastice, coregrafie, artă teatrală, creație populară, management etc.);
 - Muzeul Național de Istorie a Moldovei (bazele muzeologiei);
 - Biblioteca Națională a Republicii Moldova (probleme de bibliografie și biblioteconomie).

A fost nevoie de ani grei până a se ajunge la formula actuală a Centrului de Formare Profesională Continuă în Biblioteconomie și Științe ale Informării (CFPC), din cadrul BNRM, creat în anul 2017, conform prevederilor Ordinului nr. 386 din 30 decembrie 2016 „Cu privire la optimizarea activității BNRM” al Ministerului Culturii. Potrivit regulamentului de organizare și funcționare, misiunea de bază a centrului prevede prestarea activității educaționale continue pentru specialiștii instituțiilor bibliotecare, în context nonformal, coordonarea și sprijinirea metodologică a activităților de formare continuă la nivelul structurilor similare din țară. În patru ani de la fondare (2017-2020), CFPC al BNRM a organizat 180 de activități

de instruire, respectiv 1 368 de ore academice cu participarea a 4 098 de formabili din toate tipurile de biblioteci componente ale sistemului național: naționale, municipale, comunale, sătești, școlare, din colegii etc.

A existat și o verigă intermediară – Școala de Biblioteconomie din Moldova - un proiect susținut de Fundația SOROS - Moldova și realizat în parteneriat de Biblioteca Națională, Asociația Bibliotecarilor din Republica Moldova și Universitatea de Stat din Moldova. Proiectul s-a desfășurat între anii 2001-2006 și a facilitat instruirea a peste 3 600 de bibliotecari din toate tipurile de biblioteci, în special axându-se pe alfabetizarea digitală, scrierea de proiecte, dar și actualizarea cunoștințelor.

Modelul strategic prevedea „cointeresarea materială a bibliotecarilor în perfecționarea profesională permanentă, adică dependența sistemului de remunerare a muncii față de rezultatele instruirii și reciclării” – aici este rezerva care ar putea aduce mult beneficiu domeniului. Cointeresarea materială a fost dintotdeauna veriga slabă a bibliotecarilor, mulți dintre care s-au crezut în drept să se conducă de nefirescul: „Cum suntem plătiți, așa lucrăm”.

Programul guvernamental de dezvoltare a sistemului național de biblioteci, elaborat ca anexă a Modelului strategic al SNB, prevedea elaborarea și aprobarea în anul 1991 a unui nou statut al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Grupul de lucru, împuternicit cu această sarcină, a fost constituit prin același ordin care prevedea și constituirea comisiei de elaborare a Modelului strategic. Așa apare primul Statut al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Statutul este aprobat prin Ordinul nr. 3 din 9 ianuarie 1992 al Ministerului Culturii și Cultelor al Republicii Moldova. Evident că Statutul este fundamentat pe Modelul strategic, în special pe tezele ce vizează Biblioteca Națională, fiind o emanație a Modelului strategic. Variantele ulterioare ale Statutului au fost dictate de necesitatea actualizării și modernizării activității BNRM, racordării tendințelor de dezvoltare la nivel național și internațional. Toate acestea și-au găsit oglindire

în ultima variantă a Legii cu privire la biblioteci (2017), articolul 8, unde sunt definite atât atribuțiile de bază, cât și cele care se desprind din statutul de centru biblioteconomic național. Legea evidențiază, în special, funcția de coordonare și corelare în domeniul cercetării și dezvoltării bibliologiei, biblioteconomiei și științelor informării, care își are izvorul în modelul strategic.

O analiză a Programului guvernamental de dezvoltare a sistemului național de biblioteci, parte componentă a Modelului strategic al SNB, demonstrează că, în condițiile unui stat care își declarase recent independența, realizarea unui asemenea model strategic de dezvoltare era cel puțin ambițios, dacă nu chiar de domeniul fantasticului. Nici după 30 de ani nu se poate pune problema unor noi sedii pentru BNRM, BNC „Ion Creangă”, BM „B. P. Hasdeu”, construirea unor noi edificii pentru bibliotecile publice teritoriale de la sate, crearea unei baze republicane de cultură, odihnă și reabilitare a sănătății bibliotecarilor și multe alte prevederi. Dar cel puțin se cunoaște ce trebuie de realizat în viitor. Toate acestea sunt necesități reale ale domeniului biblioteconomie și știința informării, care erau actuale atunci și rămân actuale în continuare.

Cu toate reștațele de realizare, în linii mari, Modelul strategic al sistemului național de biblioteci a fost baza pe care ulterior s-a edificat biblioteconomia națională și s-a dezvoltat Biblioteca Națională a Republicii Moldova, ca centrul biblioteconomic național și instituție de interes comun pentru Ministerul Culturii și sistemul național de biblioteci.

Referințe bibliografice:

1. Cu privire la reciclarea specialiștilor în domeniul culturii și artelor. Aprobate prin Ordinul nr. 85 din 02.04.1992 al Ministerului Culturii și Cultelor al Republicii Moldova. In: Biblioteconomia Moldovei: (Cadru de reglementare). Chișinău, 1993, pp. 68-69.
2. LEGE cu privire la biblioteci, nr. 160 din 20.07.2017. Publicat: 18.08.2017. In: Monitorul Oficial, Nr. 301-315 [online]. [citat 10.01.2022]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/371219/>

3. OSOIANU Vera. 30 de ani sub stindardul Bibliotecii Naționale. Nonpublicație.
4. OSOIANU, Vera. Biblioteca în căutarea identității. Chișinău, 2013. 356 p. ISBN 978-9975-62-340-7 [online]. [citată 10.01.2022]. Disponibil: <http://www.bnrm.md/files/publicatii/VOsoanu-Biblioteca-in-cautarea-identitatii.pdf>
5. OSOIANU, Vera. Un deceniu sub semnul reformei. Chișinău: BNRM, 2005. 192 p. ISBN 9975-9994-7-6.
6. SISTEMUL Național de Biblioteci al Republicii Moldova: Model strategic. Aprobata prin Hotărârea din 24 decembrie 1991 a Colegiului Ministerului Culturii și Cultelor al Republicii Moldova. In: Biblioteconomia Moldovei: Cadru de reglementare. Chișinău, 1993, pp. 6-49.
7. STATUTUL Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova [online]. [citată 10.01.2022]. Disponibil: http://www.bnrm.md/files/biblioteca/Statut_BNRM.pdf